

Дүйсенова С.М.¹, Омарова А.Т.², Сұлтанова А.М.³

¹әлеуметтану және әлеуметтік жұмыс кафедрасының аға оқытушысы,
әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ.,
e-mail: sofia.duisenova@kaznu.kz

²Ph.D, әлеуметтану және әлеуметтік жұмыс кафедрасының аға оқытушысы,
әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ.,
e-mail: omarova.ase@mail.ru

³әлеуметтану және әлеуметтік жұмыс кафедрасының аға оқытушысы,
әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ., e-mail: sultanova8012@gmail.com

**ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДАҒЫ ЖАСТАРДЫҢ
МАМАНДЫҚ ТАҢДАУ СТРАТЕГИЯСЫ**

Студенттердің жалпы білім беру стратегиясын зерттеу барлық оқу жүйесінің тиімділігін арттыруға ықпал етеді. Мұндай зерттеулер студенттердің оқу процесін ұйымдастыруды жеңілдетеді, жас ұрпаққа еңбек нарығына тез бейімделуіне мүмкіндік береді. Бүгінгі күні отандық ғылымда осындай зерттеулердің жетіспеушілігі байқалады, ал бұл өз кезегінде Қазақстандағы жоғары білім беру жүйесіне әсер етеді. Қазақстандық студенттердің білім беру стратегиясы туралы ақпараттардың шектеулі болуы осы мәселе бойынша біртұтас зерттеулер жүргізуге қызығушылықты тудырады. Мақалада эмпирикалық зерттеулерге, білім беру саласындағы жастардың мүмкіндіктеріне талдау беріледі, Қазақстандағы жоғары оқу орындарындағы жүйелік мәселелер көрсетіледі. Мақала мақсаты болып қазақстандық жоғары оқу орындарында оқитын жастардың мотивін анықтау арқылы стратегияларды анықтау табылады. Мақаланың зерттеу сұрақтары болып келесілер алынады: Қазіргі жастардың білім беруді таңдау себептері қандай? Жоғары оқу орындарында оқитындардың білім беру стратегияларына қанағаттануындағы қазіргі білім жүйесінің рөлі қандай? Білім және ғылым саласындағы студенттердің жоспары қандай? Ақпараттарды жинау сандық және сапалық әдістер кешенін қолдану арқылы жүргізілді. Бірінші жағдайда анкеталық сауалнама (1200 анкета) қолданылды, оған Қазақстанның ұлттық және мемлекеттік университеттерінің студенттері, магистранттары және докторанттары қатысты. Тереңдетілген зерттеу мен фокус топтық зерттеу магистранттар мен докторанттар арасында өткізілді. Респонденттерді іріктеу келесідей түрде бөлінді: студенттер – 60%, магистранттар – 30%, докторанттар – 10%. Бұл пропорция аталған әлеуметтік топтың бас жиынтық сипаттамасын көрсетеді. Анкета ірі университеттерде (Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, Қ.И. Сәтбаев атындағы ҚазҰЗТУ, Е.А. Бүкетов атындағы ҚарМУ), Қазақстанның ірі қалаларындағы үш университетте (Астана, Алматы, Қарағанды) өткізілді. Бұл қалалар мыңдаған жастарға білім алуға және олардың өмірлік мақсаттарына жетуіне мүмкіндік береді. Сандық зерттеулер нәтижесінің мәліметтері SPSS компьютерлік бағдарламасында өңделді және талданды. Мақаланың теориялық және тәжірибелік мәнділігі ғылым әлеуметтануы, білім әлеуметтануы саласының, білім беру және ғылыми бағдарламалардың, білім беру концепцияларының мәліметтерін байыту мен бұдан ары дамытуға әсер ететін тұжырымдалған қағидаларында болып табылады. Авторлар мақаланың зерттеу нәтижелерінде жастардың әрбір әлеуметтік тобының әртүрлі мотивтермен және нәтижелермен сипатталатын типтерін, сонымен бірге, білім беру стратегияларының әртүрлі деңгейіндегі факторлар кешенінің әсерін көрсетеді. Эмпирикалық мәліметтерді жинаудағы сандық және сапалық әдістерді кешенді қолдану қазіргі Қазақстан жастарының білім және ғылым стратегияларын анықтау үшін қажетті толыққанды ақпарат алуға көмектеседі.

Түйін сөздер: білімдік стратегия, студент жастар, жоғары білім, мотивация.

Duisenova S.M.¹, Omarova A.T.², Sultanova A.M.³

¹senior lecturer of the Department of Sociology and Social Work, al-Farabi Kazakh national university, Kazakhstan, Almaty, e-mail: sofia.duisenova@kaznu.kz

²Ph.D, senior lecturer of the Department of Sociology and Social Work, al-Farabi Kazakh national university, Kazakhstan, Almaty, e-mail: omarova.ase@mail.ru

³senior lecturer of the Department of Sociology and Social Work, al-Farabi Kazakh national university, Kazakhstan, Almaty, e-mail: sultanova8012@gmail.com

The strategy of a specialization choice of young people in higher education

The study of the general educational strategy of students improves the efficiency of the entire training system. Such studies facilitate the organization of the educational process for students, enable the younger generation to more quickly adapt to the labor market. Today, domestic science feels the inadequacy of such research, and this in turn affects the system of higher education in Kazakhstan. Limited information about the educational strategies of Kazakhstan students awakens interest in conducting a holistic study of this problem. The article provides an analysis of the empirical research, opportunities for young people in the field of education, shows the system problems of higher educational institutions in Kazakhstan, the formation of specific organizational solutions, as well as directions in solving these problems. The purpose of the article is to identify strategies by identifying the motives of students in Kazakhstani universities. The research question of the article was as follows: What are the reasons for the educational choice of modern youth? What is the role of the current education system in meeting the educational strategies of students in higher education? What are the students' plans in education and science? Data collection was carried out using a complex of quantitative and qualitative methods. In the first case, a questionnaire was used (1200 questionnaires), in which students, undergraduates and doctoral students from national and state universities of Kazakhstan participated. In-depth interviews and focus group research was conducted among undergraduates and doctoral students. In the general section of the sample, the respondents were distributed as follows: students - 60%, undergraduates - 30%, doctoral students - 10%. This proportion reflects the characteristics of the general population of this social group. The survey was conducted in large universities (LN Gumilyov ENU, Al-Farabi Kazakh National University, KNTU named after KI Satpayev, KarSU named after academician E. Buketov) in three major cities of Kazakhstan (Astana, Almaty, Karaganda). These cities provide thousands of young people with the opportunity to receive education and achieve their life goals. These quantitative research results were processed in the SPSS computer program and analyzed. The theoretical and practical importance of the article lies in the elaborated statements that contribute to the further development and enrichment of data in the field of the sociology of science, the sociology of education, educational and scientific programs, educational concepts. As a result of the study, the authors show types that are characterized by different motives and performance of each social group of young people, as well as the influence of a complex of factors of different levels of educational strategies. The integrated use of quantitative and qualitative methods in the collection of empirical information will help to obtain complete information for determining the educational and scientific strategies of the youth of modern Kazakhstan.

Key words: educational strategies, student youth, higher education, motivation.

Дүйсенова С.М.¹, Омарова А.Т.², Султанова А.М.³

¹старший преподаватель кафедры социологии и социальной работы, Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы, e-mail: sofia.duisenova@kaznu.kz

²Ph.D, и.о. старшего преподавателя социологии и социальной работы, Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы, e-mail: omarova.ase@mail.ru

³старший преподаватель кафедры социологии и социальной работы, Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы, e-mail: sultanova8012@gmail.com

Стратегия выбора специализации молодёжи в высших учебных заведениях

Изучение общей образовательной стратегии студентов позволяет повысить эффективность всей системы обучения. Такие исследования облегчают организацию учебного процесса для студентов, дают возможность молодому поколению быстрее адаптироваться к рынку труда. На сегодняшний день в отечественной науке чувствуется недостаточность таких исследований, а это в свою очередь сказывается на системе высшего образования в Казахстане. Ограниченность информации об образовательных стратегиях казахстанских студентов будирует интерес к проведению целостного исследования этой проблемы. В статье дается анализ эмпирического исследования, возможностей молодежи в сфере образования, показываются системные проблемы высших учебных заведениях Казахстана, формирование конкретных организационных решений, а также направления в решении данных проблем. Целью статьи является выявление стратегий путем определения мотивов учащейся молодежи в казахстанских высших учебных заведениях.

Исследовательский вопрос статьи заключался в следующем: Каковы причины образовательного выбора современной молодежи? Какова роль нынешней системы образования в удовлетворении образовательных стратегий обучающихся в высших учебных заведениях? Каковы планы студентов в сфере образования и науки? Сбор данных был проведен с помощью использования комплекса количественных и качественных методов. В первом случае использовался анкетный опрос (1200 анкет), в котором участвовали студенты, магистранты и докторанты национальных и государственных университетов Казахстана. Глубинные интервью и фокус-групповое исследование проводилось среди магистрантов и докторантов. В общем разрезе выборки респонденты распределились следующим образом: студенты – 60%, магистранты – 30%, докторанты – 10%. Данная пропорция отражает характеристики генеральной совокупности данной социальной группы. Анкетирование было проведено в крупных университетах (ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, КазНУ имени аль-Фараби, КНИТУ имени К.И. Сатпаева, КарГУ им. академика Е.А. Букетова) в трех крупных городах Казахстана (Астана, Алматы, Караганда). Эти города дают многотысячной молодежи возможность для получения образования и достижения их жизненных целей. Данные результаты количественного исследования были обработаны в компьютерной программе SPSS и проанализированы. Теоритическая и практическая важность статьи заключается в выработанных положениях, способствующих дальнейшему развитию и обогащению данных в области социологии науки, социологии образования, образовательных и научных программ, образовательных концепций. Авторы в результате исследования статьи показывают типы, характеризующиеся разными мотивами и результативностью каждой социальной группы молодежи, а так же влияние комплекса факторов разного уровня образовательных стратегий. Комплексное использование количественных и качественных методов при сборе эмпирических сведений поможет получить полноценную информацию для определения образовательной и научной стратегий молодежи современного Казахстана.

Ключевые слова: образовательные стратегии, студенческая молодежь, высшее образование, мотивация.

Кіріспе

Жастардың білім стратегияларын зерттеу қазақстандық әлеуметтанудағы басым салалардың бірі болып табылады. Бұл мәселеге деген зерттеушілік қызығушылық Еуропалық Кеңестегі студент жастарының мінез-құлқындағы орын алып жатқан өзгерістерді түсіндіруге тырысып жатқан еуропалық ғалымдардың арасында да айтарлықтай жоғары (Bergsmann, 2015). Қазақстандық ғалымдардың зерттеушілік қызығушылығын мемлекеттің жас болуымен және де сапалы білімі бар, тілдерді меңгерген мамандардың өткір жетіспеушілігімен түсіндіруге болады. Білім беру саласындағы қиындықтарды зерттеу жоғары білімі бар мамандарды дайындаудың ұлттық жүйесіндегі аса күрделі сәттерді анықтауға мүмкіндік береді. Бұндай зерттеулер студенттер үшін оқу үрдісін практикалық тұрғыдан ұйымдастыруды жеңілдетеді, сонымен бірге келешекте дәл осы жастарға еңбек нарығында тезірек бейімделуге көмектесетін болады.

Мемлекет бұл жүйені реформалауға, қазіргі замандағы жастардың білімге қатысты уәждемелерін, басымдықтарын анықтауға бағытталған әлеуметтанулық зерттеулерді жүргізуге қаражат бөлуіне қарамастан, отандық ғылымда осындай зерттеулердің жетіспеушілігі сезіледі, ал бұл өз кезегінде Қазақстандағы жоғары білім жүйесі-

нің дамуын қиындатады. Білім алып жатқан жастардың білім стратегиялары туралы біртұтас ақпараттың шектеулілігі мен жоқ болуы осы мәселеге толыққанды зерттеу жүргізуге деген қызығушылықты тудырады. Бұл ретте қазіргі уақыттағы білім жүйелері заманауи тәуекелдерді құру сыбайластары болып табылатындығын түсінуіміз қажет (Huang, 2015). Рефлексивті тәуекелді білімді қалыптастыру білім берудің міндеті болуы тиіс.

Әдіснама және әдістер

«Білім беру стратегиясы» ұғымы заманауи әлеуметтік жарияланымдарда белсенді түрде қолданылып жатыр (Колесникова, 2006), бұл термин әр түрлі деңгейлердегі білім берудің мәселелерін талдау үшін қолданылады: мемлекеттік, аймақтық, ұйымдық, топтық, тұлғалық. Бұл ретте, «білім беру стратегиясы» термині, өзінің танымалдылығына қарамастан, бір мәнді түсіндірмеге ие болмады. Жарияланымдардың авторлары бұл категорияның нақты анықтамасынан жиі қашқақтайды, бұл өз кезегінде қолда бар тәсілдемелерді салыстыруда қиындық туғызады. Алайда авторлық тәсілдемелерді зерттеу барысында айта кететін бір нәрсе: «білім беру стратегиясы» ұғымының мазмұнын анықтаған кезде, ереже бойынша, стратегияның қалыптасуы когнитивті мен мінез-құлықтық екі

деңгейде жүретіндігін ескереді (Заборова, 2013). Басқаша айтқанда, стратегияны өз алдына мақсат қоятын және оны жүзеге асыру үшін қандай да бір құралдарды қолданатын, саналы түрде әрекет ететін субъект іске асырады.

Әлеуметтік топтардың және жеке индивидтердің мінез-құлықтарын зерттеуге қатысты зерттеушілердің қызығушылықтарын арттыру стратегиялық тәсілдеме тұрғысынан келесілермен шартталған – бір жағынан, әлеуметтік теорияның дамуымен: бұрын әскери-саяси саланы, ұйымдық басқару мен бизнес-үрдістер саласын зерттеу үшін ғана қолданылған «стратегия» категориясын қолдану саласының ұлғаюы орын алды (Карлоф, 1991). Қазіргі уақытта зерттеушілер мінез-құлық стратегиялары, тұлғалардың стратегиялары туралы және де «...адам өзінің стратегияларын жүзеге асыруға қабілетті, шынайы әрекет етушіге қандай жағдайларда айналатындығын анықтау» қажеттілігі жайлы әңгіме қозғап жатыр (Радаев, 2002).

Білім беру саласында стратегиялық мінез-құлықты жағдаятты фрагменттік мінез-құлық тәжірибелерінен ажырату үшін білім беру стратегиясы мінез-құлықтың байланыстырушы сызығы, білім алушы жасаған стратегиялық шешімнің, таңдаудың салдары болып табылатындығын ескеру қажет. Көптеген авторлар білім стратегиясының осындай айрықша ерекшелігін атап кеткен. Мысалы, И.И. Харченконың пікірінше, білім стратегиясы дегеніміз жас буынның кәсіби білім алу мен білім саласындағы белгілі бір мінез-құлық модельдерін жүзеге асыру әдістерін таңдау болып табылады (Харченко, 2007). М.Л. Максимованың ойынша, білім стратегиясы жоғары білімді алу түрлері мен әдістерін таңдаудың реттілігі болып табылады (Максимова, 2007). Қызметтердің сапасын, студенттердің қанағаттанушылығын зерттеу және де олардың мінез-құлықтық ниеттері жоғары білімнің бәсекелі нарығындағы жоғары білім стратегиясының әжептәуір маңызды аспектілері болып саналады, бұл студенттерді ғылымға, техникаға тартып және ұстап тұруға жағдай жасайды (Mestrovic, 2017).

Егер кәсіби білімдер әлеуметтік зерттеулердің дәстүрлі құралы болса, онда бұл, ең алдымен, батыс әлеуметтануының ықпалының нәтижесі болып табылады. 1920 жылдардан бастап батыс әлеуметтануының өкілдері кәсіби білімдердің әлеуметтік талдауына ерекше көңіл бөлді. Ақыры, бұл алынған зерттеудің нәтижесін әлеуметтік білімнің жеке саласы ретінде заңдастыруға мүмкіндік берді. Чикаго әлеуметтану мектебінің

ең үздік идеялары (Э. Хьюз және басқалары), адами ресурстарды басқару Арчер (Archer, 2013), Б. Бернштейн (Бернштейн, 1971), с. Бурдьё (Bourdieu, 1986a: 239), Е. Гидденс (Giddens, 1993), J. Coleman (Coleman, 1990), D. McClelland (McClelland, 1987: 541) және өзге де көптеген зерттеушілер де бұл мәселеге баға жетпес үлес қосты.

Одан арғы кәсіби өсу мүмкіндігі мен еңбек нарығындағы сұранысқа ие болу мүмкіндігі ретінде жоғары білімді игеруге айрықша көңіл бөлінеді. Мысалы, Дэвис Мур 1966 (Davis; Moore 1966), Дж. Коулман, Дж. Блау ссылки және т.б. секілді функционалистер білім және мансап стратегияларына қол жеткізу әдістеріндегі теңсіздік мәселесін қарастырған (П. Бурдьё, Б. Бернштейн және басқалары). Оларға келесілер жатады: ұйымдастыру сапасында, оқу мекемелері, кодтаушы мәдениет (және де бұл кодтар әлеуметтік категорияларға қатысты салыстырмалы түрде жаңа болып табылады).

Заманауи шетелдік зерттеушілердің арасында зерттеулерді білім саласындағы келесідей әр түрлі жолдарды зерттеу жолымен жүргізген ғалымдар да бар: әлеуметтік қалыптасудың болжамдары мен мәселелерін жасау (Lawrence, 2005: 61), өзге елдердің тәжірибесіне негізделі отырып, бизнестің білім алудың қалыптасуы формирование (Arthur; Peterson 2012: 37) мен өзгеруіне ықпалы (Lawrence, 2002: 101; Coffey, 2001: 71) (Joy, 2008: 55), ел саясатымен білім саласында жүргізіліп жатқан мәліметтердің салыстырмалы әлеуметтік-мәдени талдауы (Sutton, Levinson, 2001: 56) және білім әлеуметтануының халықаралық деңгейін зерттеу (Apple, Ball, Gandin, 2010: 47).

Білім әлеуметтік кеңістікті кеңейтеді, өмір сүру салты мен мәдени кеңістіктің арасында байланыстырушы сипатына ие, жеке мүдделерді халықтың мүддесімен біріктіретін еркін азаматтың рухын қамтамасыз ететін әлеуметтік субъект мәртебесін қалыптастырады (Abdikerova, Kylyshbaeva, Duisenova, 2014: 4490). Бұл шешім материалдандырылуы әбден мүмкін. Дегенмен, әкімшілік мемлекеттік басқармасының орталықсыздандырылу үрдісі білімнің орталықсыздандырылуына әсер етуі мүмкін, бұл ретте азаматтық қоғам институттарының дамуы ішкі мектепті демократияландырады (Бекишев, 2013: 39).

Осыған орай, кәсіпқойлық, әлеуметтік мәртебе және байлық көзқарасынан жаңа реформаларды енгізуге деген өткір қажеттілік туындап отыр. Алайда білім кеңістігін нақты

әлеуметтік және географиялық контекстен ажырату белгілі бір дәрежеде қалып тұр. Әлеуметтік сипаттамалардың теңсіздігі, білімдегі теңсіздік, кеністіктік сегрегация міндетті түрде тәуекел аймағының өрістеуімен, капиталдың қайта құрылысымен және мәдениеттердің күрделі диалогымен бірге жүреді (Sadyrova, 2016: 15).

Қазіргі уақыттағы кейбір қазақ әлеуметтанушылар да осы бағыттағы зерттеулермен айналысады. Олар білім жүйесі, білімнен тыс орын алатын топтардың әлеуметтік кемсітушілігі арқылы сабақтастық пен трансформацияға көңіл аударады: «Бар айып мектеп пен білім жүйесінде, ал барлық жауапкершілік лайықсыз және орынсыз болып табылады (Омирбаев, 2015: 63). Бұл жерде біз қоғамда болып жатқанды ғана көріп тұрмыз. Мектептерде сондай айқын болғанның барлығы үшін ешбір кінә жоқ. Білімдегі реформалар білім мәселесімен байланысты, бірақ олар бұл мәселелерді толықтай шешуге қабілетсіз немесе жағдайды қиындата түседі. Бұдан бөлек, жоғары білімді алу мүмкіндігі әлеуметтік теңсіздіктің көрсеткіші секілді: «Жоғары білімді алу қабілеттілігенде айқын өзгерістер бар (Абдираимова, 2011: 87).

Білім траекторияларын зерттеу орын алып жатқан өзгерістерді талдауға және қоғамның сұраныстарына жылдам жауап беруге жағдай жасайды. Біздің зерттеуіміздің нәтижелері, біздің ойымызша, жоғары білімді алу уәждемелерін анықтауға көмектесетін болады, Қазақстандағы жоғары оқу орындарының жүйелі мәселелерін барынша ашық көрсетеді, нақты бір ұйымдық шешімдерді қабылдау үшін негіз бола алады, жоғары білім беру жүйесін әлдеқайда ашық әрі тиімді жасауға әсер етуі мүмкін.

Талқылау

Жастардың жоғары оқу орындарындағы білім алуының маңызды факторларын талдай отырып, біз алынған мәліметтерді 4 факторға топтастырдық: кәсіпқойлық, қолайлылық, тәуелділік және нейтралитет. Кәсіпқойлық факторы білім үрдісінің когнитивті құраушысына негізделген: өзін-өзі дамытуға бағыттанушылық, мәдени капиталды кеңейту. Қолайлылық пен тәуелділік факторлары білім алушылардың сыртқы ортамен, респонденттердің конформдылығына және ата-аналардың, жақын адамдардың қандай ЖОО-да, қандай мамандық бойынша оқуға қатысты таңдауды қабылдау барысына әсеріне бағытталған мінез-құлық стратегиясы байланысымен сипатталады. Нейтралитет факторлары білім алушылардың стратегияларының когни-

тивті және мінез-құлықтық бола білуінен көрінеді.

«Кәсіби» факторларға мазмұнды уәждеменің негізіндегі когнитивті стратегияға бағытталған көрсеткіштер топтастырылды: жоғары білім дипломын алу – 79%; білімді азамат болу – 72%; білікті маман болу – 41%; жоғары білім менің қабілеттерімді жүзеге асыруға мүмкіндік береді – 38%; жоғары білімі бар адамдардың өмірі мен қоршаған ортасы қызықты және толыққанды болып табылады.

«Қолайлылық» факторларына біз келесідей жауаптарды жатқыздық: жоғары білімі бар адамдарда жоғары табыс алуға мүмкіндік көбірек – 51%; жоғары білім менің мансабыма көмектесетін болады – 47%; жоғары біліммен жақсы жұмысқа орналасуға болады – 45%; жоғары білімсіз қоғамның ең жоғары тобына кіру мүмкін емес – 19%; білімді адам білімі жоқ адамға қарағанда қоғамда көбірек құрметтелетін болады – 8%. Қоғам білімнің қажеттілігін көбірек түсіне бастауда, себебі ол «...студенттерге әлемнің ақпараттан хабардар және белсенді азаматтары болуына мүмкіндік береді» (Giroux, 2015). Бұның дәлеліне жоғары білімді алудың маңыздылығына қатысты берілген бағасын келтіруге болады. Алайда, жөнділкке, еңбек нарығында жұмысбастылықты қамтамасыз ете алатын дағдыларды дамытуға көзделген жоғары білім стратегиялары өздерінің артықшылықтары мен кемшіліктеріне де ие болатындығын есте сақтау қажет. Олар өз кезегінде өз-өзімен қанағаттану мен қоғамға деген ашықтық дәрежелерінде көрініс табуы мүмкін (Gibbs, 2015).

«Тәуелділік» факторларына респонденттердің келесі жауаптары жатқызылды: біздің жанұямызда барлығы жоғары білімге ие – 12%; менің ата-анам жоғары білім алуымды қалайды – 7%. Жоғары білімді алу туралы шешімді қабылдау барысында өзге адамдардың пікірлері студенттер үшін аса маңызды емес екендігін айта кету жөн. Олар жоғары білім қазіргі замандағы қажеттілік пен заманауи қоғамның шарты екендігін саналы түрде қабылдайды.

Соңғы фактор – бұл студенттік өмірден туындаған немесе жоғары білімді алу туралы шешім қабылдау сәтіндегі өзге жоспардың болмауынан туындаған фактор: студенттік өмірді көру – 43%; ЖОО-ға түсуден басқа жоспарым жоқ – 27%; жұмыс істегім келмейді – 3%; мен жоғары білімсіз жұмыс таба алмаймын – 4%.

Жоғары білімді алумен қатар, жоғары оқу орнын таңдау мотивтерін білу студенттердің білім стратегияларын анықтауға көмектеседі.

Анықталған факторларға сәйкес, біз мәліметтерге когнитивті және мінез-құлықтық стратегиялардың негізінде топтастырдық. Когнитивті стратегияға бағытталған «кәсіпқойлық» факторларына келесі жауаптар топтастырылды: ЖОО-ның беделі мен жоғары атағы; мамандық бойынша жақсы білім; білікті оқытушылар; жақсы техникалық және ресурстық база.

Мінез-құлықтық стратегияны сипаттайтын «қолайлылық» факторлар типіне жататын жауаптар: тегін білім алу/қолжетімді төлеу; бітіргеннен кейін жұмыс табу жеңіл; түсу кезінде бізде жеңілдіктер/шегерімдер болды; үйіме жақын орналасқан. Сонымен бірге, бұл стратегияның екінші факторы жастар позициясының тәуелділігін көрсетеді (мамандық таңдаудағы өзінің жақын ортасына тәуелді болуы): менің ата-анам осындай кеңес берді; еңбекақысы жоғары мамандық таңдау; басқа оқу мекемесіне түсе алмадым; университетте туысқандарым немесе таныстарым жұмыс жасайды. Соңғы «нейтралитет» факторында келесідей жауаптар: студенттердің жақсы контингенті; түсу қиын емес; ол жерде біздің туысқандарымыз, таныстарымыз білім алды; оқу қиын емес. Біз ЖОО-ға түсу кезінде шешім қабылдау ішкі белгісіздікпен және сыртқы ықпалға көңіл бөлумен байланысты екендігін болжай аламыз.

Жоғары білімді алу барысында студенттердің уәждемелерінің арасында диплом алу мен білімді азамат болу көш басында, ал өзге мотивтер болса әлдеқайда кем пайыздық көрсеткіштерге ие. Осы зерттеу нәтижелеріне сүйене отырып, жастар үшін ең маңыздысы мазмұны немесе біліктілік емес, болашақ мамандықты игеру емес, жоғары білімнің формальдылығы, яғни олар жоғарғы оқу орнының бітіргеннен кейін алатын символдық капитал болып табылатындығын көре аламыз. Қазіргі заман жастары үшін білімді болу – еңбек нарығының талабы.

Уәждеме құрылымының екінші деңгейінде білімнің әлеуметтік-кәсіби құрамдас бөлігі орналасты. Бұл деңгей жоғары табыс алу мүмкіндігі, білімнің кәсіби өсу мен мансапқа, беделді жұмысқа орналасуға ықпалы жайлы пікірлерді қамтиды.

Білім стратегиялы дәстүрлі модель бойынша, бірінші кезекте, индивидтің өмірлік жоспарларын жүзеге асыруға көмектесетін кәсіби стратегияларды іске асыруына қызмет ететін (еңбек нарығында индивид үшін қанағаттанарлық орынды табу). Заманауи модель болса өмірлік жоспарларға қол жеткізу барысындағы білім және кәсіби стратегияларды параллельдеуді

бағамдайды. Және егер де бірінші, «дәстүрлі», модельде кәсіби білімді табыстау функциясы басым болса, онда екінші модельде мәртебелік функция көбірек үстем бола бастауда (ең дегенде, алғашқы кәсіби білімді алудың формальды білім институттар шеңберінде). ЖОО-дан білім мәртебесін дәлелдейтін заңды жолмен алынған диплом қажет, ал білім мен біліктілікті қосымша білім жүйесі арқылы қажеттілік туындаған сәтте алуға болады. Білімнен еңбекке көшу білім мен жұмысты өзара байланысты алма-кезек немесе параллельді алу мен қайта бастаудың, бір жағынан – кәсіби білім мен біліктілікті жинаудың, басқа жағынан – олардың бар екендігі туралы сертификаттарды (ЖОО дипломы мен мамандандырылған курстарды өту туралы куәліктерден бастап, еңбек кітапшасындағы еңбек өтілі туралы тіркеулерге дейін) жинаудың ұзақ үрдісіне айналады. Бұндай көшудің маңызды бастапқы қағидасы болып білім және кәсіби траекториялардың үздіксіздік қағидасы табылады (Терентьев, 2014).

Респонденттердің студенттік өмірмен танысу арманын қолайлылық факторларына жатқызуға болады. Студенттер үшін өмір толыққанды, әр түрлі, қызықты оқиғаларға толы болуы, адамдармен танысу байланыстарын кеңейту маңызды болып табылады. Бұл студенттер үшін университет әлеуметтенудің тек процессуалдық қана емес, сондай-ақ мазмұнды каналы да болып табылатындығын дәлелдейді.

Уәждеме жүйесінің келесі сатысында танымдық-кәсіби позицияны көре аламыз: білікті маманның қалыптасуы және де оның қабілеттерінің, потенциалының жүзеге асуы. Алайда, зерттеу барысында білімнің әлеуметтік мобильділік факторлары респонденттер үшін ең маңызды еместігін байқауымыз қажет. Демек, әлеуметтік өсу мен әлеуметтік беделдің арасындағы байланыс студенттердің бойынан университет бітірумен бірге азая түседі. Яғни, бұл дегеніміз жоғары білімнің болуы индивидтің әлеуметтік беделі емес, қоғамдық нормаға айналатындығын білдіреді.

Уәждеменің соңғы деңгейі респонденттердің бейқам мінез-құлықтарын сипаттайды. Бұл ата-аналар тарапынан болатын балаларға деген тікелей немесе жанама қысыммен, сондай-ақ жұмыс жасау ынтасының жоқ болуына байланысты. Бұл жерден шығатыны – жоғары білімді алудың маңызды факторлары болып дипломның бар болуы, келешектегі жоғары табыс пен мансап қуу саналады, ал кәсіби-мазмұнды уәждеме екінші орында орналасады. Бұның барлығы қоғамда

білім жүйесі мен оның девальвациясына деген қарым-қатынас ең жақсы жолмен өзгермегендігін көрсетеді әрі дәлелдейді.

Білім стратегиясының қалыптасуы ЖОО-ға түсу туралы шешімді қабылдау сәтінен басталады, нақты ЖОО-ны таңдаумен анықталады. Сол себепті, студенттердің университетті таңдауына талдау жасау маңызды.

Біз студенттердің білім стратегияларына зерттеу жүргізу барысында студенттер мен олардың ата-аналары Қазақстандағы жоғары білім жүйесіндегі өзгерістерге қалайша бейімделетіндігін, сондай-ақ олар оқу мекемелерін, оқу бағдарламаларын қалай таңдай алатындығын көрдік.

Бұл зерттеудің нәтижелері бойынша студенттер үшін символдық капитал ең маңызды екендігін байқай аламыз. Өйткені, респонденттер үшін (44,7%) жоғары оқу орнының беделі ең маңызды әсер етуші фактор болып есептеледі. Студенттер үшін екінші орында тегін немесе қолжетімді білім түр (38,2%). Өкінішке орай, студенттер арасында бұл жағдай жиі орын алады.

Студенттер үшін үшінші орында ата-аналарының кеңесі маңызды (32,9%). Себебі, студенттер өздерінің ата-аналарынан тәуелді болып келеді, сондықтан да біз ата-аналар өз балаларының таңдауды жасауына ең үлкен ықпалға ие болатындығын байқадық.

Бүгінгі күні жастар үшін жоғары білім алу өте маңызды. ЖОО-ның аты болашақта жұмысқа орналасуға жағымды түрде әсер етуі мүмкін, олар оқып жатқан мамандық бойынша жоғары табысқа жеткізетін мүмкіндік беретіндігіне (24,1%), сондай-ақ ЖОО (олар білім алатын) жұмысты жеңіл табуға көмектесетіндігіне (11,9%) сенеді (өйткені, әрбір ЖОО-да жұмысбастылыққа көмектесетін бөлімше бар).

Бұдан бөлек, ЖОО-ны таңдау кезінде респонденттер үшін білім алушылардың контингенті (10,6%), оқу мекемесінің жақсы ресурстық пен техникалық базасымен жабдықталғандығы (9,4%), сонымен бірге ЖОО-ның қолжетімділігі (құжат тапсырып жатқан ЖОО) 9,8% маңызды болып табылады.

Студенттердің ғылыми-зерттеушілік жобалардағы төмен белсенділігі білім алуды келешекте жалғастыруларына әсер етеді. Студенттердің ғылыми-зерттеушілік жұмысқа деген қызығушылығының төмендігінің себептері: бизнес немесе коммерциялық мекемелермен салыстырғандағы ғылыми институттардың және ғылыми мекемелердің студенттерді тартпауы немесе төмен дәрежеде тартуы; білім саласындағы ғылыми

жұмыстар беделділігінің төмендігі; ЖОО-да ғылыми қоғамдастықтардың, клубтардың болмауы; студенттердің ғылыми қоғамдастықтардың қызметі туралы хабардар болмауы.

Студенттердің пікірінше, ғылыми жұмыстардың тең кішкентай бөлігі ғана олардың болашақ мансаптарына көмектесе алады.

Мен ғылыми қоғамдастықтар немесе клубтар жайлы алғаш рет естіп тұрмын. Ал менің ғылыми жұмысым туралы айтсақ, мен ғылыммен тек сабақ уақытында ғана айналысамын. Жалпы менде ғылыми қызығушылық бар. Егер де дұрыс ақпарат пен хабарландыру болса, мен клубтарға, ғылыми іс-шараларға қатысатын едім (3 курс студенті).

Мен ғылыми жұмыспен саналы түрде айналысамын. Магистратураға, одан кейін докторантураға түсуді жоспарлап отырмын. Оқытушылардың көмегімен әр түрлі студенттік ғылыми жобаларға қатысып, жүлделі орындарға ие боламын (4 курс студенті).

Мен бірінші курста университетке, біздің кафедраның мұғалімдеріне үйреніп келе жатырмын. Ғылым туралы ойлап та көрмедім. Мүмкін, келешекте бұған деген қызығушылық болатын шығар. Қазір болса қызығушылық та, уақыт та жоқ (1 курс студенті)

ЖОО студенттерінің арасында білім алу мотивтерін анықтау негізінде келесідей білім стратегиялары анықталды.

1-стратегия. Кәсіби өзін-өзі дамыту. Аталмыш стратегия білімде немесе өндірісте өзін-өзі таныту ұмтылысын көрсетеді. Бұл өз кезегінде кәсіби дағдыларды алу барысында дамуды, жақсы теориялық базаны және өзін-өзі ұйымдастыру дағдыларын талап етеді. Бұл стратегияның маңызды сипаттамасы – кәсіпқойлықтың ресми көрсеткіштері емес, тек мазмұндық құрамдастары. Бұл дегеніміз бірінші кезекте өзі үшін жұмыс істеуді білдіреді. Келешектегі жұмысқа орналасу кезінде бірінші орында кәсіби даму тұратын болады, ал табыс деңгейі мен кәсіби өсу перспективалары одан төменірек маңыздылыққа ие болады.

Бірінші стратегия бойынша білім алушылардың негізгі мақсаты мен жоспары келесі постулаттарға негізделген: кәсіби білімнің міндетті түрде болуы, жұмыс ол үшін қызықты әрі маңызды болуы тиіс (яғни ол өзін қолайлы сезінуі қажет), сонымен бірге үнемі өзін-өзі жетілдіру мүмкіндігі болуы керек.

2 стратегия. Бағытталған даму. Стратегияның бұл типі кәсіби дамуға бағытталған адамдарды біріктіреді. Бұл стратегияның өкілде-

рі бірегей дағдылар мен білімнің минималды деңгейіне ие (шет тілін білу және мамандық бойынша еңбек өтілі). Бұған қоса, берілген топ өкілдерінің жоғары мәртебеге ие болу талпынысы. Өзірге олар тұрақты жұмысқа шығуға дайын емес, бірақ

қазіргі күннен бастап пайдалы таныстар мен байланыстарды табуға инвестициялар жұмсау үстінде. Қойылған мақсатқа жетудің негізгі әдісі – жақсы диплом және (немесе) білім алуды жалғастыру арқылы бағытталған даму.

1-сурет – Студенттердің кәсіби өзін-өзі дамыту стратегиясы

2-сурет – Студенттердің бағытталған даму стратегиясы

Екінші стратегияға сәйкес, білім алушылар үшін беделді және жақсы төленетін жұмысқа орналасу үшін жоғары деңгейдегі білімді алу маңызды. Дипломды алғаннан кейін олар беделді жұмысқа тұрады немесе жемісті мансап үшін магистратураға немесе докторантураға түседі.

3 стратегия. Жұмыс істеуді қаламау (мәңгі студент). Бұл стратегияны ұстанатын студенттер білім алуды жалғастыру қажетті нәрсе деп есептейді. Барлық басқа мақсаттар маңызды емес. Сонымен бірге, болашақ жұмысқа талпыну

деңгейі өте төмен болып табылады. Бұл адамдар еңбек нарығына шығуға дайын болмауымен немесе саналы түрде одан қашақтауларымен сипатталады. Біз бұл стратегия түрінің өкілдерін ақиқатты іздеушілермен салыстыра алмайтындығымызды атау жөн, өйткені олардың бойында даму мен тұлғалық өсуге деген ұмтылыс жоқ. Бұл адамдарды келешекте білім алуға деген ерекше қызығушылығы жоқ, алайда әлі де жұмыс жасауға дайын емес «мәңгі студенттер» ретінде анықтауға болады.

3-сурет – Студенттердің мәңгі студент стратегиясы

Жоғарыда келтірген ақпаратқа сәйкес, білім алушылар өздерінің еңбек нарығында толықтай көрмейтіндігін немесе жұмыс жасаудан қорқатындығын атауға болады. Оларда болашаққа деген жоспарлары жоқ. Бұл болашаққа деген жоспары болмау себебінен магистратураға немесе докторантураға түсетін, қосымша жұмыс жасайтын

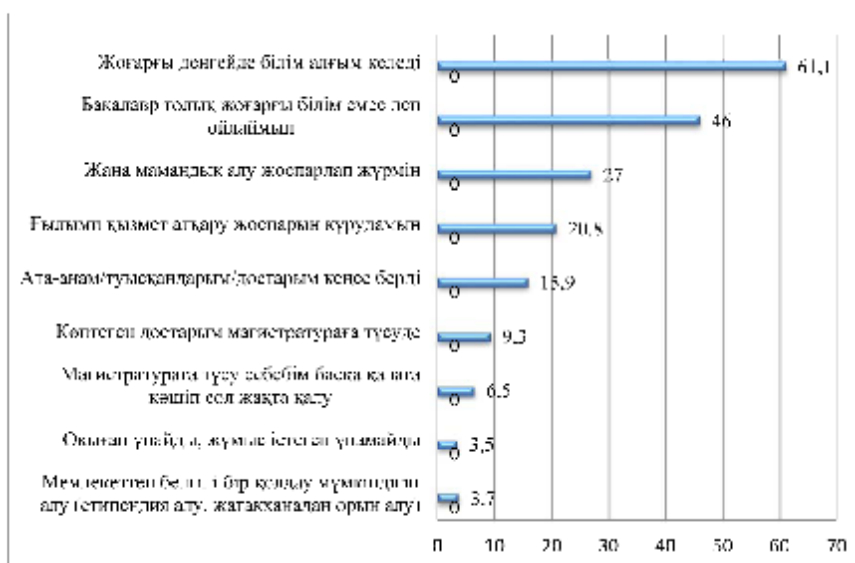
студенттердің категориясы. Зерттеудің келесі міндеті білім алушылардың жоғары кәсіби білімін алуды жалғастыру стратегиясын анықтау болды. Бұл жерде білім деңгейлері бойынша оқуды жалғастырудың қолжетімді нұсқалары ретінде магистратура мен докторантура қарастырылды.

Алынған мәліметтерге сәйкес, бакалавриат студенттерінің ең маңызды стратегиясы – магистратураға түсу, бакалавриат студенттерінің 66.2% магистратураға түсуге деген ниеттерін білдірді. Ал докторантураға түскелі жатқан магистранттардың көрсеткіші 11.8% құрады. Магистратураға түсуді қаламайтын студенттер – 9,6%, ал 12,4% өздерінің алдағы білім стратегиясын анықтамағандығын айтты. Келешекке деген нақты жоспардың болмауы жоғары білім

жүйесіндегі стратегиялық шешімді қабылдауды бірнеше жылдарға шегінуді білдіреді.

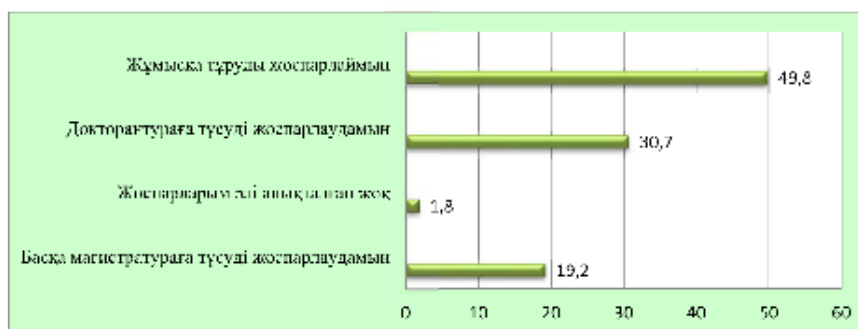
Бакалаврлардың магистратураға түсу барысындағы зерттеудің ең маңызды сұрағы мотивпен байланысты. Зерттеудің нәтижелеріне сүйене отырып, магистратураға түсудің ең маңызды мотиві болып жоғары деңгейдегі білімді алу табылады. Студенттер бакалавриаттың білім деңгейі толық емес деп есептейді, осы жерден осындай жоғары көрсеткіш шығады.

4-сурет – Бакалавриат студенттерінің магистратураға түсу мотивтері

Біз өз алдымызға білім жүйесінің барлық деңгейлеріндегі білім мотивтерін анықтау мақсатын қойғандықтан, магистранттар мен док-

торанттарды докторантураға түсуге әсер еткен факторлар туралы сұрадық.

5-сурет – Магистратурадан кейін білім стратегиясын жалғастыру

Сұралған респонденттердің 49.8% магистратураны аяқтағаннан кейін жұмысқа орналасу-

ды жоспарлайды, ал жауап бергендердің 30.7% докторантураға түсуді жоспарлап отыр (5-су-

рет). Сонымен бірге, магистранттардың 19.7% өз мамандықтарын ауыстыру мақсатында магистратураға қайта түсуді жоспарлайды немесе шетелде оқуды жалғастыруды қалайды. Өкінішке орай, магистранттардың арасында келешекке деген жоспарын әлі де анықтамағандар да кездесті (1.8%).

Егер Мендес-Кадена зерттеуінде гендер әлеуметтік теңсіздікте көрініс тапқан жәбірлік немесе қатыгездік ретінде қабылданған көптеген тәжірибелер, формалар мен мінезқұлықты анықтаса (Mendez-Cadena, 2014), біздің зерттеуімізде гендерлік айырмашылықтар жағымды бояуға ие. Мысалы, сұралғандардың әйел заты ғылыми факторлардың әсерінен докторантураға түсу ниеттерін білдірді (әйелдердің 43.1% докторантураға түсуді, ғылыммен және оқытушылық қызметпен айналысуды қалайды, ал осындай ниеті бар ерлердің үлесі 37.8% құрады). Және де Қазақстанның білім кеңістігіндегі әйелдердің жәбірленуі жайлы сөз қозғауға да болмайды. Ерлер негізінен докторантурада оқуға бейім, ғылыми дәрежені игеру кәсіби мансапқа жету үшін қадам болып табылады (ерлердің – 33.7%, әйелдердің үлесі – 38.2%). Осы берілген мәліметтер бойынша қорытынды жасай отырып, докторантураға түсудің мотивтері гендерлік айырмашылықтарға ие екендігін айтуға болады. Әйелдер «ғылыми»

тұрғыдағы пайданы көбірек бағаласа, ерлер мансап қууды мақсат ретінде көреді және ғылыми істермен байланысты бедел, мойындау секілді артықшылықтарды көздейді.

Қорытынды

Осылайша, жастардың білім стратегияларын зерттеу жоғары білім жүйесін реформалауды әлдеқайда жұмсағырақ жалғастыруға, магистратура мен докторантураға түсетін талапкерлердің іріктеуін қатаңырақ жүргізуге жағдай жасайды. Жастардың білім стратегияларын түсіну жоғары білім потенциалының тиімділігін бағалауға мүмкіндік береді. Органың білім стратегиясына әсерін екі бағытта зерттеуге болады. Біріншіден, білім алушылардың әлеуметтік позицияларын өзгерту немесе ұдайы өндіру мақсатында жоғарғы оқу орнының ұсынылатын мүмкіндіктерінің жүйеленуіне. Нақты білім мекемелеріне деген қолжетімділік отбасының ресурстарымен және де білім алушының білімге қатысты жоспарларын жүзеге асыруға арналған бастапқы мүмкіндіктерімен анықталады. Екіншіден, білім саласының мәселелерін талдау нақты білім мекемелеріндегі оқуды ұйымдастырумен байланысты. Оқу үрдісін ұйымдастыру білім алушылардың мүдделері мен талаптарына сәйкес келуі тиіс.

Әдебиеттер

- Abdikerova G.O., Kylyshbaeva B.N., Duisenova S.M. Quality education as a basis for professional mobility of youth in the Republic of Kazakhstan // *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. - 2014. - №116. - P. 4487–4492.
- Margaret S. Archer *Social Origins of Educational Systems* (Classical Texts in Critical Realism (Routledge). New York, 2013. OXON ISBN: 978-0-415-63903-3.
- Bergsmann, Evelyn; Schultes, Marie-Therese; Winter, Petra *Evaluation of competence-based teaching in higher education: From theory to practice* // *Evaluation and Program Planning*. – 2015. Vol. 52. P.1-9
- Bernstein B. 'On the classification and framing of educational knowledge' in Young. M.F.D. (ed.), *knowledge and control*. London: Collier-Macmillan, 1971.
- Bourdieu P. *The Forms of Capital* // *Handbook of Theory and Research for the Sociology of education*, edited by J. Richardson. New York: Greenwood, 1986.
- Coleman, James S. *Equality and Achievement in Education*. Boulder, CO: Westview Press, 1990.
- Davis K., Moore W.E. *Some principles of stratification* // Bendix R., Lipset S.M. *Class, Status and Power*. New York, 1966.
- Esther Mendez-Cadena, Mara; Martinez-Corona, Beatriz; Perez-Nasser, Elia *Violence Generating Practices in a Postgraduated Academic Space* // *Revista ra Ximhai*. – 2014. Vol. 12. Edition: 1. C.33-47.
- Gibbs, Paul *Happiness and Education: Troubling students for their own contentment* // *TIME & SOCIETY*. - 2015. Vol. 24. №:1 P. 54-70
- Giddens A. *Sociology*. Cambridge: Polity press. - 1993.
- Giroux, Henry A. *Neoliberalism's war against Higher Education and the Role of Public Intellectuals* // *Limite-revista de Filosofia y Psicologia*. – 2015. Vol. 10. №:34. P. 5-16.
- Huang, Teng *Reflexive Risk-Education and Cosmopolitanism in the Risk Society* // *Globalizations*. – 2015. Vol. 12. №:5. P.744-757
- James Arthur; Andrew Peterson *The Routledge Companion to Education*. Routledge, 2012.
- John L. Rury *Lawrence Education and Social Change: Themes in the History of American Schooling*. Erlbaum Associates, 2002.

- Davis, Dannielle Joy Policy Research and the Sociology of Education: Contributions to Understanding the Experiences of Marginalized Populations. *Journal of Thought*, 2008. Vol. 43, No. 3-4.
- McClelland, David C. *Human Motivation* / David C McClelland // New York: Cambridge University Press, 1987 P. 663.
- Margaret Sutton; Bradley A.U. Levinson Policy as Practice: Toward a Comparative Sociocultural Analysis of Educational Policy. Ablex, 2001.
- Mestrovic, Dunja Service quality, Students' satisfaction and behavioural intentions in STEM and IC Higher Education Institutions // *Interdisciplinary Description of Complex Systems*. - 2017 Vol. 15. №:1. P.66-77
- Michael W. Apple; Stephen J. Ball; Luis Armando Gandin *The Routledge International Handbook of the Sociology of Education*. Routledge, 2010.
- Sadyrova M.S. The role of higher education in the formation of the professional capacity of young people // *International Journal of Social Relevance & Concern*. -2016. №9(4), P. 15-20
- Әбдірайымова Г.С. Қазақстандағы жоғары білім: әлеуметтік тәжірибелер, субъектілер мен мүдделер (әлеуметтанулық зерттеу нәтижелері бойынша). – Алматы: «Жібек жолы», 2011. – 139 б.
- Бекишев К. ҚР білім жүйесіндегі инновациялар. // *Танымдық-ғылыми білім алу: шақырулар мен мүмкіндіктер*. – М.: Мәскеу университетінің басылымы, 2013. 36-53 б.
- Заборова Е.Н., Озерова М.В. Образовательные стратегии: подходы к определению понятия и традиции исследования // *Известия Уральского 19 федерального университета*. Сер. 1. Проблемы образования, науки и культуры. – 2013. № 3. (116). 105-113 с.
- Карлоф Б. Деловая стратегия: Концепция. Содержание. Символы. – М.: Экономика, 1991. – 239 с.
- Колесникова И.А. В педагогике под образовательной стратегией понимается несколько другое – стратегия освоения содержания образования. Образовательные стратегии // *Известия Волгоградского государственного педагогического университета*. – 2006. № 1. 15-21 с.
- Максимова М.Л. Образовательные стратегии студентов регионального университета: автореф. дис. ... канд. социол. наук. – Н. Новгород, 2007.
- Омирбаев С.М. Интернационализация высшего образования в Республике Казахстан // *Реализация Болонского процесса в Казахстане: модернизация подходов в контексте современных трендов*. – Алматы, 2015. – 63 с.
- Радаев В.В. Еще раз о предмете экономической социологии // *Социол. исслед.* – 2002. № 7. – 3-14 с.
- Терентьев К.Ю. Высшее образование в структуре образовательных стратегий современной молодежи // *Непрерывное образование: XXI век*. Научный электронный журнал. – 2014. Выпуск 2(6). 1-12 с.
- Харченко И.И. Формирование и реализация образовательных и профессиональных стратегий современной молодежи: автореф. дис. ... канд. социол. наук. – Новосибирск, 2007.

References

- Abdikerova G.O., Kylyshbaeva B.N., Duisenova S.M. (2014) Quality education as a basis for professional mobility of youth in the Republic of Kazakhstan. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 116, pp. 4487 – 4492.
- Abdirayimova G.S. (2011) *Kazaqstandagi jogarı bilim: aleumettik tajiribeler, subektiler men muddeler (aleumettanulyk zertteu natijeleri boynsha)* [social experiments, subjects and interests of higher education in Kazakhstan (according to the results of sociological research)]. *Almaty: Jibek joly*. P. 139.
- Bekishev K. (2013) *KR bilim juyesindegi innovaciýalar [Innovations in the education system of the RK]*. *Cognitive science education: challenges and opportunities*. M.: publication of the University of Moscow. pp. 36-53.
- Bergsmann, Evelyn; Schultes, Marie-Therese; Winter, Petra (2015) *Evaluation of competence-based teaching in higher education: From theory to practice*. *Evaluation and Program Planning*, Vol. 52. pp.1-9
- Bernstein B. (1971) 'On the classification and framing of educational knowledge' in Young. M.F.D. (ed.), *knowledge and control*. London: Collier-Macmillan.
- Bourdieu P. (1986) *The Forms of Capital*. *Handbook of Theory and Research for the Sociology of education*, edited by J. Richardson. New York: Greenwood.
- Coleman, James S. (1990) *Equality and Achievement in Education*. Boulder, CO: Westview Press.
- Davis K., Moore W.E. (1966) *Some principles of stratification*. Bendix R., Lipset S.M. *Class, Status and Power*. New York.
- Davis, Dannielle Joy (2008) *Policy Research and the Sociology of Education: Contributions to Understanding the Experiences of Marginalized Populations*. *Journal of Thought*, Vol. 43, no. 3-4.
- Esther Mendez-Cadena, Mara; Martinez-Corona, Beatriz; Perez-Nasser, Elia (2014) *Violence Generating Practices in a Post-graduated Academic Space*. *Revista ra Ximhai*, Volume:12. Edition:1. pp.33-47.
- Gibbs, Paul (2015) *Happiness and Education: Troubling students for their own contentment*. *TIME & SOCIETY*, Vol. 24. No.:1. pp. 54-70
- Giddens A. (1993) *Sociology*. Cambridge: Polity press.
- Giroux, Henry A. (2015) *Neoliberalism's war against Higher Education and the Role of Public Intellectuals*. *Limite-revista de Filosofia y Psicologia*, Vol. 10, no.: 34. pp.5-16
- Huang, Teng (2015) *Reflexive Risk-Education and Cosmopolitanism in the Risk Society*. *Globalizations*, Vol. 12. No.:5, pp.744-757
- James Arthur; Andrew Peterson (2012) *The Routledge Companion to Education*. Routledge
- John L. Rury Lawrence (2002) *Education and Social Change: Themes in the History of American Schooling*. Erlbaum Associates.

- Karlof B. (1991) *Delovaya strategiya: Kontsepsiya. Soderzhaniye. Simvoly.* [Business Strategy: Concept. Content. Characters] M.: Economy, 239 p.
- Kharchenko I.I. (2007) *Formirovaniye i realizatsiya obrazovatel'nykh i professional'nykh strategiy sovremennoy molodezhi* [Formation and Implementation of Educational and Professional Strategies of Modern Youth]: Author. dis. ... Cand. sociol. sciences. Novosibirsk.
- Kolesnikova I.A. (2006) *V pedagogike pod obrazovatel'noy strategiyey ponimayetsya neskol'ko drugoye - strategiya osvoyeniya soderzhaniya obrazovaniya. Obrazovatel'nyye strategii* [In pedagogy, an educational strategy is understood to be somewhat different - a strategy for mastering the content of education. Educational strategies]. News of the Volgograd State Pedagogical University, n. 1. pp. 15-21.
- Maksimova M.L. (2007) *Obrazovatel'nyye strategii studentov regional'nogo universiteta* [Educational strategies of regional university students]: author. dis. ... Cand. sociol. sciences. N. Novgorod.
- Margaret S. Archer (2013) *Social Origins of Educational Systems (Classical Texts in Critical Realism (Routledge))*. New York. This edition first published by Routledge 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, OXON ISBN: 978-0-415-63903-3
- Margaret Sutton; Bradley A.U. Levinson (2001) *Policy as Practice: Toward a Comparative Sociocultural Analysis of Educational Policy*. Ablex.
- McClelland, David C. (1987) *Human Motivation / David C McClelland* // New York: Cambridge University Press, 663 p.
- Mestrovic, Dunja (2017) *Service quality, Students' satisfaction and behavioural intentions in STEM and IC Higher Education Institutions. Interdisciplinary Description of Complex Systems, Vol. 15, no:1. pp. 66-77.*
- Michael W. Apple; Stephen J. Ball; Luis Armando Gandin (2010) *The Routledge International Handbook of the Sociology of Education*. Routledge.
- Omirbayev S.M. (2015) *Internatsionalizatsiya vysshogo obrazovaniya v Respublike Kazakhstan* [Internationalization of higher education in the Republic of Kazakhstan]. Implementation of the Bologna process in Kazakhstan: modernization of approaches in the context of modern trends. Almaty, 63 p.
- Radaev V.V. (2002) *Eshche raz o predmete ekonomicheskoy sotsiologii* [Once again on the subject of economic sociology]. Sociol. Researches. No.: 7. pp. 3-14.
- Sadyrova M.S. (2016) *The role of higher education in the formation of the professional capacity of young people*. International Journal of Social Relevance & Concern, no.: 4. pp. 15-20.
- Terentyev K.Yu. (2014) *Vyssheye obrazovaniye v strukture obrazovatel'nykh strategiy sovremennoy molodezhi* [Higher education in the structure of educational statistics of modern youth]. Continuing education: XXI century. Scientific electronic journal Issue no 2 (6), pp. 1-127.
- Zaborova E.N, Ozerova, MV (2013) *Obrazovatel'nyye strategii: podkhody k opredeleniyu ponyatiya i traditsii issledovaniya* [Educational strategies: approaches to the definition of the concept and tradition of research]. News of the Ural Federal University. Ser. 1. Problems of education, science and culture. no.: 3 (116), pp. 105-113.